

લોહપુરુષ સરદાર પટેલ : એકતાના શિલ્પી

ડૉ.મીરા પી. મેઘપરા

અધ્યાપક સહાયક,

ગણિતશાસ્ત્ર વિભાગ,

આર્ટસ કોમર્સ એન્ડ સાયન્સ કોલેજ, બોરસદ

ભારતના રાષ્ટ્રનિર્માણના ઇતિહાસમાં કેટલીક વ્યક્તિઓ એવી હોય છે જેઓ સમયને માત્ર સાક્ષી નહિ રહે, પરંતુ સમયને દિશામાન બનાવે છે. એમનામાં સર્વોચ્ચ સ્થાને જો કોઈનું નામ ગૌરવપૂર્વક ઉમેરાય તો તે છે લોહપુરુષ સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ—ભારતીય રાષ્ટ્રની એકતા, શૌર્ય, પ્રશાસન અને પ્રજાસેવાના પ્રતીક. તેઓ માત્ર એક નેતા નહોતા, પરંતુ દેશની એકતા અને અખંડિતતાની આધારશિલા ગઢનાર શિલ્પી હતા. સ્વતંત્ર ભારતનો રાજકીય નકશો આજે જે સ્વરૂપે આપણી આગળ દેખાય છે, તે મૂળરૂપે એમની દૃઢ ઈચ્છાશક્તિ, વાટાઘાટનાં કુશળ કૌશલ્ય અને અદમ્ય રાષ્ટ્રપ્રેમનું ફળ છે. વલ્લભભાઈ ઝવેરભાઈ પટેલનો જન્મ 31 ઓક્ટોબર 1875ના રોજ નડિયાદ નજીક કરમસદ ગામે થયો હતો. ખેડૂત કુટુંબમાં જન્મેલા વલ્લભભાઈએ બાળપણથી જ સંઘર્ષ, મહેનત, શિસ્ત અને સ્વાભિમાનનો વારસો મેળવ્યો. એમની માતા લાડબાઈ અતિ ધીરજવાળી, ધાર્મિક અને પ્રેરણાત્મક સ્વભાવની હતી, જ્યારે એમના પિતા ઝવેરભાઈ પોતાના સમયમાં રણજીત સિંહની સેનામાં સેવા આપનારા બહાદુર અને સત્યનિષ્ઠ સ્વભાવના હતા. ધરના આ સંસ્કારોએ વલ્લભભાઈના જીવનનું મૂલ્યઘડતર કર્યું.

૧૯૪૭ના રોજ સરદારશ્રીની અધ્યક્ષતામાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ‘રિયાસત ખાતા’ ની રચના થાય છે આ ભગીરથ કાર્યમાં સરદાર દેશના તમામ રાજાઓને ‘જૈસે થે’ કરાર પર તેમજ જોડાણ કરાર પર ૧૫મી ઓગસ્ટ પહેલા સહી કરીને દેશની સ્વતંત્રતા અને એકતા માટે સહયોગથી કામ કરવા વિનંતી કરી. ૧૫ મી ઓગસ્ટ ૧૯૪૭ના દિવસે ભારત આઝાદ થયું તે દિવસથી સમગ્ર દેશના ભાવિ ઇતિહાસનો નવું પાનું શરૂ થાય છે સાથે સાથે સરદાર સાહેબના જીવનનો પણ નવો પાનું ઉઘડે છે. આઝાદ ભારતના પ્રથમ વડાપ્રધાન પદ માટે મતભેદોને દિલમાં દબાવીને ગાંધીજીની આજ્ઞા અનુસાર તેઓ સ્વતંત્ર ભારતના પ્રથમ નાયબ વડાપ્રધાન અને ગૃહ પ્રધાન બને છે. શ્રી

જવાહરલાલ નેહરુ ભારતના પ્રથમ વડાપ્રધાન પદે બિરાજે છે. ભારત આઝાદ થયું એ જ દિવસે પાકિસ્તાનને પણ અલગ થયેલું જાહેર કર્યું. આઝાદીની ખુશી અને પાકિસ્તાનના ભાગલાનું દુઃખ બંને એકસાથે સહન કરવા રહ્યા. ભારત પાકિસ્તાનના લોકો વચ્ચે પડેલા મતભેદોને કારણે અમૃતસરમાં ઉશ્કેરાયેલા ઝનૂની શીખટોળા અને મુસ્લિમલીગ વચ્ચે કત્લે આમ થાય છે ઠેર-ઠેર લાશોના ઢગલા થાય છે. આવા સમયે સરદારશ્રી એ અમૃતસરમાં જઈ શીખટોળા સમક્ષ લાગણી અને સમજાવટ ભર્યું ભાષણ કરી તેમને શાંત પાડી પાકિસ્તાન જઈ રહેલા હજારો મુસ્લિમોના મસીહા બને છે. આ કિસ્સામાં સરદારશ્રીમાં કોમી એકતાના દર્શન જોઈ શકાય છે. લોકોના મનમાં રહેલી સરદાર પ્રત્યેની અસભાનતા આ પ્રસંગમાંથી તેમના પ્રત્યેની સાચી સભાનતા સમાન બની રહે છે.

એક બાજુ દેશી રાજ્યોનો એકત્રીકરણ અને દેશમાં ચાલી રહેલા કોમી ફુલ્લડો અને બીજી બાજુ સરદાર. શામ,દામ,દંડ અને કવચિત કડક પગલાં ભરીને પણ દેશી રાજ્યોના એકત્રીકરણની કામગીરી શરૂ કરી લોર્ડ માઉન્ટ બેટનની સલાહ અને તેમની અલગારી અજબ મહેનતે આ કાર્યને સફળ બનાવ્યું. ક્યાંક કોઈ જગ્યાએ કોઈની સામે કડવા જ થવાની જરૂર પડી તો એ પણ કર્યું અને કોઈની સાથે પ્રેમથી વર્તીને પણ લગભગ દેશના તમામ રાજાઓ પાસે એકત્રીકરણનો કરાર પર સહી કરાવી લીધી. જુનાગઢે શરૂ કરેલા ઉપદ્રવને ડામવા માટે કરેલી મહેનત અને તેમની કરેલી યોજનામાં તેમને ગજબની મુત્સદીગીરીના દર્શન થાય છે. ખરેખર અંગ્રેજોના હાથમાંથી મળેલી આઝાદી પછી પણ જો આ દેશી રાજ્યોનો એકત્રીકરણ ન થયું હોય તો પ્રજા પાછી ગુલામની ગુલામ જ રહેવાની હતી. સરદારશ્રીનું આ ભગીરથ કાર્ય તેમની જિંદગીભરનો સાચો યશ અપાવી જાય છે.

આઝાદીના આ વર્ષમાં ખેડા જિલ્લાના આણંદ તાલુકાના નવોદિત ગામ વલ્લભ-વિદ્યાનગરમાં મોટાભાઈ વિઠ્ઠલભાઈના નામે મહાવિદ્યાલયનું ઉદ્ઘાટન કરે છે. આજે તો આ નગરમાં 'સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી' સમું વિશાળ વિદ્યા વૃક્ષ છે. ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં વવાયેલા આ ઉચ્ચ શિક્ષણના બીજ આજે તો મોટો વડ થઈને મ્હોરે છે.આ સરદારશ્રીની દીર્ઘદ્રષ્ટિનું સુફળ છે.

ઈ.સ.૧૯૪૮ની ૧૩મી નવેમ્બરે સૌરાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ યાત્રાધામ સોમનાથની મુલાકાત લે છે. અને આ મહાદેવના ભગ્નમંદિરની ભવ્ય પુનઃપ્રતિષ્ઠાનો સંકલ્પ કરે છે.૧૧મી મે ૧૯૫૧ના રોજ તેમની હયાતી બાદ આ નવનિર્મિત મંદિરની પ્રતિષ્ઠા થાય છે. એટલે તો કોઈક જગ્યાએ મુનશી એ કહ્યું છે કે 'જો ખરેખર સરદાર ન હોત તો સોમનાથ મંદિરની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા શક્ય જ ન હોત'^૧ અખંડ ભારતના યજ્ઞમાં પડેલી મુશ્કેલીઓ અને માનસિક તણાવની કારણે સરદારશ્રીની તબિયત વધારે પડતી કથડથી જતી હતી. હૈદરાબાદના વિકટ પ્રશ્નોના ઉકેલથી અખંડ ભારતની પૂર્ણાહુતિ થાય છે. આઝાદી પહેલાં કદી એ નહોતો એવો ભારત દેશ રાજકીય દ્રષ્ટિએ એક અને અખંડ થયો. દેશના વિભાજન સમયે ભારત પાકિસ્તાનનો નાણાકીય વ્યવહાર, કાશ્મીરનો પ્રશ્ન વગેરે જેવા જટિલ પ્રશ્નોને પણ હલ કરવામાં શક્ય તેટલો પ્રયત્ન કરે છે. થોડી અડચણો અને વાદવિખવાદોને લીધે કાશ્મીરનો પ્રશ્ન અધૂરો રહી જાય છે. આજ જો સરદાર હયાત હોય તો કદાચ આ કાશ્મીરની સમસ્યા પણ તે સમયેજ ઉકેલાઈ ગઈ હોત.૧૯૪૮ ની ૧૫મી ફેબ્રુઆરીએ ભાવનગરમાં સૌરાષ્ટ્ર રાજસંઘનું ઉદઘાટન કરે છે. જામ સાહેબને રાજપ્રમુખ તરીકે સ્થાપે છે. ત્યારબાદ ૭મી એપ્રિલે રાજસ્થાન સંઘનું ઉદ્ઘાટન કરે છે.૨૫મી એપ્રિલ ભારતના અન્ય ૨૩ દેશી રાજ્યોના રાજાઓને તેમના રાજ્યોના એક સંઘ બનાવવા સંધિપત્ર પર હસ્તાક્ષર કરાવે છે. ગ્વાલિયર, ઈન્દોર તેમજ મધ્ય ભારતના અન્ય રાજ્યોનો આમાં સમાવેશ થાય છે. આજ વર્ષે નાગપુર યુનિવર્સિટી, બનારસ હિન્દુ યુનિવર્સિટી અને અલ્હાબાદ યુનિવર્સિટી તેમની ડોક્ટર ઓફ લોઝની માનાર્હ ઉપાધિ એનાયત કરે છે. ઇ.સ.૧૯૪૯ માં પણ તેમણે ઉશ્માનિયા યુનિવર્સિટી 'ડોક્ટર ઓફ લોઝ' ની પદવી એનાયત કરે છે. ઇ.સ.૧૯૪૯ માં તેઓ જ્યારે વડોદરાની મુલાકાત લે છે ત્યારે ત્યાંના રાજા શ્રી પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડની વડોદરા રાજ્યને પડોશના મુંબઈ રાજ્યમાં ભળી જવા માટે સંમત કરે છે. એકત્રીકરણનું આ ભગીરથ કાર્ય જિંદગીના છેલ્લા દિવસો સુધી કરી રાખે છે. વડોદરા ઉપરાંત ત્રાવણકોર અને કોચીન રાજ્યોને એક સંઘ બનાવવા માટે સહમત કરે છે. અને છેલ્લે ભોપાલના નવાબ પાસે જોડાણપત્ર પણ હસ્તાક્ષર કરાવીને કેન્દ્ર સરકારના સીધા વહીવટ નીચે મૂકી દે છે.

આમ ભારત દેશના એકત્રીકરણ માટે કરેલી જહેમત તેમને અખંડ ભારતના શિલ્પી તરીકે સ્થાપિ છે.

૧૯૨૦માં અંગ્રેજો સામે અસહકારનું આંદોલન થયું ૧૯૨૦ના ઓક્ટોબરની ૧૮મી એ અમદાવાદમાં ગુજરાત વિદ્યાપીઠની સ્થાપના થઈ નવેમ્બરમાં તેના ધારા ધોરણ મુજબ ઉચ્ચ શિક્ષણ આપતો મહાવિદ્યાલય શરૂ કરવામાં આવ્યું. એનું મુખ્ય ધ્યેય નવ યુવાનોને આઝાદીની લડત માટે તાલીમ આપવાનો થયો. આ મહાવિદ્યાલય વિદ્યાલયની સ્થાપના માટે વલ્લભભાઈ બર્મા સુધી પર્યટન કરીને રૂપિયા ૧૦લાખનું દાન ભેગું કરેલું. ગાંધીજીના કુલપતિ આ સંસ્થાની શરૂઆત થઈ. ત્યારબાદ ૧૯૨૩માં અંગ્રેજ સરકાર સામે નાગપુર ઝંડા સત્યાગ્રહ થયો. જમનાલાલજીના જેલ ગયા પછી નાગપુરની લડતના નાયક તરીકે વલ્લભભાઈને નિમ્યા. લડાઈ વ્યવસ્થિત અને અહિંસક રીતે લડાઈ. લોકોના હક સ્વીકારાયા અને હજાર ઉપરાંત કેદીઓને મુક્ત કરાવી વલ્લભભાઈએ આ લડતનો વિજય ધ્વજ ફરકાવ્યો.

૧૯૧૭ના ચોમાસુ માં ખેડા જિલ્લામાં ભારે અતિવૃષ્ટિ થવાના કારણે પૂરેપૂરો પાક નિષ્ફળ જાય છે. સરકાર સામે મહેસુલ બાબતે રાહત માગી. રાહત ન આપતા ખેડૂતોએ સત્યાગ્રહની વાત ઉપાડી લીધી. ગુજરાત સભા મારફતે લડતે ચલાવવાનો વિચાર થયો. આ લડતમાં ગાંધીજીએ જ્યારે કહ્યું ‘મારી સાથે કોણ ખેડા આવવાને તૈયાર છે?’ ત્યારે સૌથી પહેલું નામ આપનાર વલ્લભભાઈ હતા. ગાંધીજી સાથે ખેડાના ગામેગામ ફરીને સરકાર સામેના સત્યાગ્રહમાં જીત મેળવે છે. મહાત્મા ગાંધીની છત્રછાયા નીચે સરદારનું હીર ૧૬એ કળાએ ખીલી ઉઠે છે. તેમનું વ્યક્તિત્વ ઊપસી આવે છે. એક આખા બોલા અને સ્વમાની પુરૂષે ગાંધીજીનો પડ્યો બોલ ઝીલવાની તત્પરતા દર્શાવી. એમાં એમના અનોખા વ્યક્તિત્વની પરખ ગાંધીજી પારખી લે છે. પરમહંસ રામકૃષ્ણ જેમ વિવેકાનંદને ઓળખી લીધા તેવી જ રીતે ગાંધીજીએ વલ્લભભાઈને ઓળખી દીધા. ખેડા સત્યાગ્રહની પુર્ણાહુતિના ઉત્સવમાં વલ્લભભાઈના વ્યક્તિત્વને પારખી જતા ગાંધીજીએ કહ્યું કે ‘સેનાપતિની ચતુરાઈ પોતાનું કારભારી મંડળ પસંદ કરવામાં રહેલી છે ઘણા માણસો મારી સલાહ માનવાને તૈયાર હતા પણ મને વિચાર થયો કે ઉપસેના- પતિ કોણ થશે? ત્યાં મારી

નજર ભાઈ વલ્લભભાઈ પર પડી. મારે કબૂલ કરવું જોઈએ કે મેં ભાઈ વલ્લભભાઈ ની પહેલી મુલાકાત લીધી ત્યારે મને એમ થયું કે અક્કડપુરુષ કોણ હશે? એ શું કામ કરશે? પણ જેમ જેમ હું એમના વધારે પ્રસંગમાં આવ્યો તેમ તેમ મને લાગ્યું કે મારે વલ્લભભાઈ તો જોઈએ જ. વલ્લભભાઈએ પણ માન્યું કે જબરી વકીલાત ચાલે છે, મ્યુનિસિપાલિટીમાં ભારે કામ કરું છું તેથી પણ ભારે કામ આ છે. ધંધો તો આ જ છે ને કાલે ન હોય પૈસા કાલે ઉડી જાય વારસો તેને ઉડાવી દે માટે પૈસા કરતાં ઊંચા વારસો એમને માટે હું મૂકી જાઉં આવા વિચારોથી એમણે અંપલાવ્યું. વલ્લભભાઈ મને ન મળ્યા હોત તો જે કામ થયું છે તે ન જ થાત. એટલો બધો શુભ અનુભવ મને એ ભાઈ થી થયો છે.^૨ ગાંધીજીના શબ્દોમાં વલ્લભભાઈ પટેલના અનોખા વ્યક્તિત્વનો પરિચય મળી રહે છે. વલ્લભભાઈ ની આગેવાની અને લોકો સાથે કામ પાડવાની અજબ કુનેહ તેમના આંતર-બાહ્ય વ્યક્તિત્વનો નીચોડ બની રહે છે. આ લડતમાં ગાંધીજીને સરદાર મળ્યા અને બંને વચ્ચે જીવનભરનો પ્રેમ સંબંધ અને સેવા સંબંધ બંધાયો. યશવંત દોશી કહે છે તેમ ‘ગાંધીજી અને વલ્લભભાઈ વચ્ચે ગુરુ શિષ્યના સંબંધોનો જે પાયો નંખાયો તેની ઉપર ધીમે ધીમે આજીવન સંબંધની ઇમારત રચાય’^૩આમ વલ્લભભાઈ ગુજરાતના શિરછત્ર બન્યા. તેમની હુંફ માર્ગદર્શન અને પ્રોત્સાહનથી ગુજરાતમાં સત્યાગ્રહીઓના મંડળો સ્થપાયા હજારો યુવક-યુવતીઓ આઝાદીની લડતમાં ખુમારીથી ખપી જવા તૈયાર થયા.

બાળપણ સામાન્ય આર્થિક પરિસ્થિતિમાં પસાર થતું હતું, છતાં વલ્લભભાઈએ પોતાની આત્મનિર્ભરતા અને દ્રઢતા સાબિત કરી. કહેવાય છે કે જામનગરમાં રહેલા એક અજાણ્યા માણસની ચીરવાની ચાકુની પીડાથી વલ્લભભાઈ અચકાયા નહોતા. આ બનાવ એમના અડગ મનોબળનું પ્રતીક છે. વલ્લભભાઈએ શરૂઆતમાં સ્થાનિક સ્તરે વકીલાત કરી અને ત્યારબાદ સેલ્ફ સ્ટડી દ્વારા ઇંગ્લેન્ડ જઈ બેરિસ્ટર બન્યા. ઇંગ્લેન્ડની યાત્રાએ એમના વ્યક્તિત્વ ને વૈશ્વિક દૃષ્ટિકોણ અને આધુનિક વિચારો મળ્યા. તેઓ લંડનથી પરત ફર્યા પછી અમદાવાદમાં સ્થાયી થયા અને ટૂંક સમયમાં શહેરના સફળ વકીલોમાં પ્રસિદ્ધ થયા. પરંતુ એમના જીવનને નવી દિશા મળી જ્યારે તેઓ રવિશંકર મહેતા અને અન્ય દેશભક્તોની અસરથી મહાત્મા ગાંધી સાથે જોડાયા. ગાંધીજીના

સાદગી, અહિંસા અને સત્યના માર્ગે તેમણે પોતાને સમર્પિત કર્યું અને વકીલાત કરતાં પણ વિશાળ મિશન—દેશસેવાને જીવનમાં સ્થાન આપ્યું. સરદાર પટેલનો પ્રથમ રાષ્ટ્રીય પ્રભાવ બારડોલી સત્યાગ્રહ ઈ.સ.1928થી શરૂ થયો. બ્રિટિશ શાસનમાં ખોટી જમીનકર વસૂલી સામે ખેડૂતો મુશ્કેલીમાં મુકાયા હતા. વલ્લભભાઈએ આ અન્યાય સામે ખેડૂતોને સંઘટિત કર્યા અને અહિંસક આંદોલનનું નેતૃત્વ કર્યું. બારડોલીના ખેડૂતો એમની આજ્ઞાને દેવી આદેશ તરીકે માને અને અંતે બ્રિટિશ સરકારને ઝૂકવું પડ્યું. આ વિજયે વલ્લભભાઈને “સરદાર” ની ઉપાધિ અપાવી.

બારડોલી સત્યાગ્રહ સરદારની ત્રણ વિશેષતાઓ પ્રગટ કરે છે: 1.અદ્ભુત સંગઠનશક્તિ 2. વાટાઘાટની કુશળતા 3. દબાણ સામે અડગતા. કોંગ્રેસ સંગઠનના મજબૂત પાયાના શિલ્પીસરદાર પટેલ મહાત્મા ગાંધીના સૌથી વિશ્વસનીય સાથી હતા અને કોંગ્રેસના સંગઠનને મજબૂત બનાવવા એમણે સફળ કાર્ય કર્યું. તેઓને કન્સ્ટ્રક્ટિવ વર્કર અથવા ઓર્ગેનાઈઝર તરીકે વિશેષ ઓળખ મળી. ગામડાં સુધી કોંગ્રેસની પહોંચ, સ્વચ્છતા, શિક્ષણ અને સમાજસુધારણા અંગે અભિયાન, સ્વયંસેવકોની કાર્યક્ષમ ટીમ બનાવવી, ચુંટણી પ્રક્રિયામાં શિસ્ત અને જવાબદારી લાવવી.આ તમામ ક્ષેત્રે સરદાર પટેલે અસાધારણ કાર્ય કર્યું.

સ્વતંત્રતા સંગ્રામ દરમિયાન અસહકાર, નમક સત્યાગ્રહ, વ્યક્તિગત સત્યાગ્રહ, ભારત છોડો આંદોલન—દરેક તબક્કે સરદારની ભૂમિકા દઢ અને નિર્ણાયક હતી. તેઓને વારંવાર જેલવાસ સહન કરવો પડ્યો, પરંતુ તેઓ કદી પણ પોતાના મનોબળથી પાછા હટ્યા નહિ. સરદાર અને ગાંધીજીના સંબંધોમાં એક પ્રકારની નિર્ભરતા અને વિશ્વાસ હતો. ગાંધીજીને સરદારની દ્રઢતા એટલી પસંદ કે તેમણે કહ્યું—‘જો હું ગમે ત્યારે અટકી જાઉં, તો જણાવી દઉં કે સરદાર મારું અનુસરણ કરશે.’^૪

15 ઓગસ્ટ 1947ના રોજ ભારત સ્વતંત્ર થયો ત્યારે દેશની સ્થિતિ અત્યંત જટિલ હતી. વિભાજન, દંગા, શરણાર્થીઓનો પ્રવાહ, શાસકીય ગૂંચવણ—આ બધું રાષ્ટ્રને અસ્થિર કરી શકે તેવી કઠિન પરિસ્થિતિ હતી. આ સંજોગોમાં સરદાર પટેલને ગૃહમંત્રી અને ઉપપ્રધાનમંત્રી જેવી બે સૌથી અગત્યની ભૂમિકાઓ આપવામાં આવી. તેમણે કડક પગલાં, વિશાળ માનવીય કાર્ય અને

પ્રશાસનના આધુનિકીકરણ દ્વારા રાષ્ટ્રને સ્થિરતા અને સુરક્ષિતતા આપી.ભારતીય ઇતિહાસમાં સરદાર પટેલનું સર્વશ્રેષ્ઠ અને સર્વોચ્ચ યોગદાન ગણાય છે—562 રજવાડાંનું ભારતીય સંઘમાં વીલય. 1947માં ભારત માત્ર બ્રિટિશ શાસન પાછળથી મુક્ત થયું હતું, પરંતુ રજવાડાં સ્વતંત્ર રહેવાની જાહેરાત કરી રહ્યા હતા. ભારત ટુકડા ટુકડામાં વહેંચાઈ શકે તેવો ભય હતો. સરદાર પટેલે આ કામને મિશન નેશનલ ઇન્ટેગ્રેશન તરીકે લીધું

રજવાડાના રાજાઓ સાથે વ્યક્તિગત સંવાદકરીને કરારપત્રો દ્વારા વિશ્વાસદાયક ગેરંટી આપી અને આર્થિક અને સુરક્ષા અંગે સ્પષ્ટ નીતિ અપનાવીને કડક અને ન્યાયસંગત વલણનો સમતોલ ઉપયોગ કરીને વાલીદાદખાન, હૈદરાબાદના નિઝામ, કાશ્મીર જેવી જટિલ પરિસ્થિતિઓનું તેમણે રાજકીય અને લશ્કરી રીતે બુદ્ધિપૂર્વક નિરાકરણ કર્યું. આ સમગ્ર પ્રક્રિયાને કારણે જ ભારત એક વિશાળ, અખંડ અને સંયુક્ત રાષ્ટ્ર તરીકે ઉભરી આવ્યું.

સરદાર પટેલને “આધુનિક ભારતીય પ્રશાસનના સ્થાપક” તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. તેમની મોટી સિદ્ધિઓ જેવી કે IAS અને IPS જેવી સર્વિસેસનું સંગઠન કરીને તેમણે કહ્યું: ‘એક મજબૂત દેશ માટે મજબૂત પ્રશાસન જરૂરી છે.’ પોલીસ દળનું સુધારણું, દંગા નિયંત્રણમાં સફળતા, શરણાર્થીઓના પુનર્વસનની વ્યવસ્થિત યોજના, નાણાકીય અને નીતિગત સ્થિરતામાં વગરે જેવી બાબતોમાં યોગદાન જોવા મળે છે.

સરદાર પટેલને “લોહપુરુષ” ઉપનામ તેમની દ્રઢતા, ઈચ્છાશક્તિ અને અડગતા માટે મળ્યું હતું. તેમના વ્યક્તિત્વની કેટલીક વિશેષતાઓ જોવા મળે છે. જેમ કેદઢ અને નિર્ભય નેતા જ્યાં જટિલ પરિસ્થિતિ હોય ત્યાં સરદારનો નિર્ણય અંતિમ ગણી લેવામાં આવતો તથા વ્યવહારુ અને વાસ્તવવાદી દૃષ્ટિ તેમનાં રાજકીય અને પ્રશાસકીય નિર્ણયો હંમેશાં વ્યવહારુ હોય. આમ સીમા પારનો રાષ્ટ્રપ્રેમ તેમણે પોતાનો આખો જીવનકાળ રાષ્ટ્રની સમર્પિત સેવામાં વિતાવ્યો.

ભારત આજે વિશ્વના સૌથી મોટા લોકતંત્રોમાં પ્રબળ શક્તિ છે, તો એ પાચે સરદાર પટેલનું યોગદાન અક્ષુણ્ણ છે. સરદારના વારસાના મુખ્ય તત્ત્વોમાં અખંડ ભારતીય નકશો મજબૂત, પ્રશાસનકાનૂન અને વ્યવસ્થાનું શિસ્તબદ્ધ મોડલ, રાષ્ટ્રપ્રેમ અને સંગઠન, 2018માં ગુજરાતે સ્ટેચ્યુ

ઓફ યુનિટી બનાવીને સરદાર પટેલને વિશ્વભરના નકશા પર શાશ્વત સ્થાન આપ્યું, જે દુનિયાની સૌથી ઊંચી પ્રતિમા છે અને ભારતીય એકતાનું વૈશ્વિક પ્રતીક છે. આજના સમયમાં જ્યાં પ્રાદેશિકતા, અલગાવવાદ, રાજકીય ધુવીકરણ વધતું જાય છે ત્યાં સરદાર પટેલના વિચારો દેશ માટે માર્ગદર્શક છે. આ સમયમાં સરદારની વિચારધારા કેમ જરૂરી? રાષ્ટ્રીય એકતા માટે, મજબૂત પ્રશાસન માટે, ભ્રષ્ટાચાર મુક્ત અને કાર્યક્ષમ તંત્ર માટે, યુવાનોમાં શિસ્ત અને રાષ્ટ્રપ્રેમ જગાવવા માટે. સરદાર પટેલનું જીવન દર્શાવે છે કે સશક્ત ભારત કોઈ એક દિવસમાં નહીં બને—તે માટે દૃઢતા, એકતા, શિસ્ત અને રાષ્ટ્રપ્રેમ પસંદ કરવો પડે.

સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ માત્ર ઐતિહાસિક નેતા નહીં પરંતુ ભારતના રાષ્ટ્રનિર્માણના મહાન શિલ્પી હતા. તેઓએ દેશ માટે સમર્પિત જીવન જીવ્યું—કોઈ પણ વ્યક્તિગત સ્વાર્થ વગર. રજવાડાંનું વીલય, મજબૂત પ્રશાસન, સંગઠન અને રાષ્ટ્રપ્રેમ—આ બધું સરદારના વ્યક્તિત્વને લોખંડ જેવી દ્રઢતા આપે છે. આજે પણ ભારતને જો વિકાસ અને પ્રગતિની દિશામાં આગળ વધવું હોય, તો સરદારની વિચારધારા—રાષ્ટ્રપ્રથમ, અખંડ ભારત અને મજબૂત પ્રશાસન હંમેશા માર્ગદર્શન આપે છે. કોઈ શંકા નથી કે સરદાર પટેલનું નામ હંમેશાં ભારતની એકતા અને રાષ્ટ્રીય ગૌરવના પાયા પર લખાયેલું રહેશે.

સંદર્ભ સૂચિ :

૧. સરદાર પટેલ ચરિત્રલેખકોની નજરે,લેખક દશરથ પટેલ ફલેમિંગો પબ્લિકેશન્સ અમદાવાદ,પ્રથમ આવૃત્તિ ૨૦૧૦,પૃ.સં.-૧૬
૨. સરદાર વલ્લભભાઈ' ભાગ-૧, લેખક :નરહરિ દ્વા.પરીખ ,આવૃત્તિ ૧૯૫૦;પૃ.૧૨૦
- ૩.સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલનું જીવન ચરિત્ર ભાગ-૧ લેખક: યશવંત દોશી,આવૃત્તિ ૨૦૦૦,પૃ.૯૧
૪. સરદાર પટેલ ચરિત્રલેખકોની નજરે,લેખક દશરથ પટેલ ફલેમિંગો પબ્લિકેશન્સ અમદાવાદ,પ્રથમ આવૃત્તિ ૨૦૧૦,પૃ.સં.-૩૫